

7. Onyshchenko, O. and Yurchyshyn, V. (2006), "Rural development: fundamentals of methodology and organization", *Ekonomika Ukrainy*, no. 10 (539), pp. 4–13.
8. Pavlov, O.I. (2008), *Silskyi rozvytok v Ukraini: teoriia, praktyka, polityka, upravlinnia* [Rural Development in Ukraine: theory, practice, policy, management], monograph, Astroprint, Odesa, Ukraine, 208 p.
9. Pavlov, O.I. (2006), "The model of rural development in Ukraine and its compliance with European Union", *Statystyka Ukrainy*, no. 3, pp. 97-100.
10. Poluden, I. (2006), "Modern country on the way to of sustainable economic development", *Visnyk derzhavnoi sluzhby*, no. 4, pp. 43-45.
11. Prytula, Kh.M. (2010), "On the question of role and place of rural areas in modern economic policy", *Rehionalna ekonomika*, no. 3, pp. 37-45.
12. Dolishnii, M.I. et. al (2003), *Rehionalna polityka ta mekhanizmy yii realizatsii* [Regional policy and its implementation mechanisms], monograph, Naukova dumka, Kyiv, Ukraine, 503 p.
13. Ruda, L.P. (2014). "Rural areas in the model of development of agrarian sector", dissertation Cand. Sc. (Econ.), 08.00.03, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, Ukraine, 221 p.
14. Rudenko, L.H. and Lisovskyi, S.A. (2001), "Natural resource potential as a growth factor in Ukraine", *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, no. 3, pp. 17-27.
15. Sabluk, P.T. (2006), *Rozvytok zemelnykh vidnosyn v Ukraini* [The development of land relations in Ukraine], monograph, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 396 p.
16. Sabluk, P.T. (2005), "Rural development in the context of the economic stability of the state", *Somi richni zbory Vseukr. konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarykiv*, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, p. 18.
17. Sava, A.P. (2017), "Forming a model of rural development under influence of european integration processes", *Innovatsiina ekonomika*, no. 1(67), pp. 28-35.
18. Fetisov, G.G. and Oreshin, V.P. (2006), *Regionalnaya ekonomika i upravleniye* [Regional economy and management], textbook, INFRA-M, Moscow, Russia, 416 p.

Рецензент : д.е.н., доцент Державного економіко-технологічного університету транспорту В.Ю. Ільїн

УДК 368:63(313) (71)

Жмурко І.В.,
канд. екон. наук, доцент кафедри «Обліку і фінансів»
ПВНЗ «Хмельницький економічний університет»

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

Zhmurko I.V.,
cand.sc.(econ.), assistant professor at the
department of accounting and finance
PIHE "Khmelnyskyi Economical University"

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL INSURANCE

Постановка проблеми. Сільськогосподарське страхування в аграрному секторі є одним із пріоритетних напрямів реалізації політики держави щодо стабілізації сільськогосподарського виробництва та доходів сільськогосподарських виробників. Розвиток успішного функціонування сільського господарства в державі значною мірою залежить від страхування різноманітних ризиків при вирощуванні сільськогосподарських культур. При цьому, агрострахування є головним інструментом управління ризиками з метою зменшення негативного впливу погоди та природних ризиків. Натомість, удосконалення функціонування ринку сільськогосподарського страхування спрямовуватиме допомогу для сільгоспвиробників, стимулюватиме аграріїв до запровадження більш досконалих виробничих процесів та відіграватиме ключову роль для підвищення економічної стабільності в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення сільськогосподарського страхування, його стан та перспективи розвитку сьогодні є важливим напрямом наукових досліджень. Теоретико-методичні питання розвитку ринку сільськогосподарського страхування розглянуті в наукових роботах таких вітчизняних вчених: Н. Внукової, А. Гордійчук [3], О. Гудзя, О. Залетова, Р. Колібаби [5], Ю. Лузана, С. Навроцького, С. Осадця, О. Остапенко [8], А. Полчанова [9], О. Сахно [10], Р. Смоленюка [12], Р. Шинкаренка, В. Шахова, В. Якубовича.

Вагомий внесок у розробку оперативних заходів поліпшення роботи діючої системи агрострахування в Україні здійснила Міжнародна фінансова корпорація (IFC- Група Світового банку) з Проектом «Розвиток агрострахування в Україні».

Окремої уваги заслуговують праці науковців, які розглядають сільськогосподарське страхування як основний елемент стабілізації фінансового стану аграрних підприємств в ринкових умовах, що забезпечує безперервність розвитку сільськогосподарського виробництва. До таких належать праці: І.І. Глотоваї, М.Я. Дем'яненко, Н.В. Ляшенко, В.Д. Пантелеєва, Н.В. Селецької, Є.П. Томіліна, О.А. Туманова.

Результативність та перспективність сільськогосподарського страхування завжди цікавила як фахівців зі страхування, так і науковців, і знайшла належне відображення у наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, а саме: В.Д. Борисової, В.А. Василика, В.І. Грушка, П.А. Лайка, М.Д. Лутака, Л.І. Рейтмана, І.В. Яковенка.

Незважаючи на позитивну оцінку результатів останніх досліджень і публікацій, однак, враховуючи практичну важливість вирішення поставленої проблеми існує об'єктивна необхідність обґрунтування перспективи розвитку сільськогосподарського страхування.

Постановка завдання. Охарактеризувати сучасний стан сільськогосподарського страхування та опрацювати основні пріоритети його вдосконалення як передумови стабільного розвитку аграрного сектору економіки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні Україна має значний потенціал для розвитку сільського господарства, однак сучасний стан розвитку сільськогосподарського страхування в державі не відповідає своєму основному призначенню – ефективно управляти ризиками в сільськогосподарському виробництві для забезпечення стабільності аграрного сектора економіки.

Аграрний сектор є пріоритетним напрямом у розвитку економіки держави та одним з найбільш ризикових видів діяльності, адже від його перспектив розвитку залежить забезпечення життєдіяльності населення.

Аграрний сектор є важливою стратегічною галуззю української національної економіки, який забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність нашої держави, дає значній частині сільського населення робочі місця, забезпечує 70% фонду споживання населення та залишається єдиною галуззю, яка забезпечує позитивне зовнішньо-торгівельне сальдо. Тому, для його процвітання потрібно обов'язково звернути увагу на агрострахування, щоб у найближчі роки сільськогосподарська продукція могла вийти на світовий ринок і конкурувати з продукцією інших розвинутих країн світу.

Ефективний розвиток сільського господарства значною мірою залежить від природно-кліматичних умов.

Одним з найефективніших засобів захисту від погодно-кліматичних ризиків, яких сільськогосподарське виробництво не в змозі уникнути, але негативні наслідки яких може мінімізувати є страхування.

Основне завдання сільськогосподарського страхування – захищати сільгоспвиробників від майнових збитків в результаті пошкодження чи знищення застрахованого майна, що виникли через вплив різноманітних негативних природних явищ, стихійних лих, нещасних випадків.

Страхування ризиків у сільськогосподарському виробництві забезпечує надійний страховий захист сільськогосподарському виробнику і дозволяє йому мінімізувати збиток, викликаний наявністю природних та природно-кліматичних факторів ризику, отримати доступ до кредитних ресурсів, забезпечити стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва [9].

Проаналізуємо динаміку страхових компаній, що займаються страхуванням сільськогосподарських ризиків на агростраховому ринку (табл. 1).

Отже, аналізуючи таблицю 1, можна стверджувати, що кількість страхових компаній, які здійснюють страхування сільськогосподарських ризиків в Україні незначна. Така низька кількість страхових компаній у 2016 році, яка становила 19 компаній від загальної частки страховиків, що здійснюють страхову діяльність на ринку України, свідчить про недостатній розвиток агрострахування. За останні чотири роки спостерігається зменшення загальної кількості страхових компаній. Частка страхових компаній, що здійснюють страхування сільськогосподарських ризиків у 2016 році становила 5,1% від загальної кількості страхових компаній.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що у світі є декілька типових, схожих між собою систем аграрного страхування, які умовно поділяють на «американську», «європейську» та «змішану».

Таблиця 1

Кількість страхових компаній, що займаються страхуванням сільськогосподарських ризиків

Показники	Рік			
	2013	2014	2015	2016
Загальна кількість страхових компаній	411	389	383	375
Кількість страхових компаній, що здійснюють ризикові види страхування, шт.	349	339	351	358
Кількість страхових компаній, що здійснюють страхування сільськогосподарських ризиків шт.	16	17	18	19
Частка страхових компаній, що здійснюють страхування сільськогосподарських ризиків від загальної кількості, %	3,8%	4,3%	4,7%	5,1%

Джерело: складено автором на основі статистичних даних Державної служби статистики.

Кожній країні світу страхування сільськогосподарських культур має свою специфіку, зумовлену соціальними, економічними особливостями, але загальноприйнятим є розмежування трьох моделей страхування в сфері сільського господарства, які відображені в таблиці 2 [5].

Таблиця 2

Моделі страхування у сфері сільського господарства

Модель	Особливості
Американська	Держава активно бере участь у підтримці страхування сільськогосподарських ризиків. До недоліків моделі відносять високі адміністративні витрати держави та складність контролю за зниженням мотивації страхувальників до запобігання настанню ризику.
Європейська	Втручання держави мінімальне, тому сільськогосподарські виробники купують поліс за його повною ціною. Недоліками моделі є не захищеність страхувальників та обмежені можливості розвитку агостраховання.
Змішана	Поєднує характеристики попередніх моделей. Держава підтримує, розвиває та контролює систему. Страхувальники через свої об'єднання беруть участь у прийнятті рішень з питань сільськогосподарського страхування.

Джерело: вдосконалено автором на основі [10].

Щодо американської моделі аграрного страхування, її використовують в США та Канаді, система передбачає значну фінансову підтримку держави у страхуванні сільськогосподарських ризиків. Ця система є вигідною для виробників сільськогосподарської продукції, однак вона передбачає високі адміністративні витрати для держави.

Європейська модель використовується в таких країнах, як: Польща, Німеччина, Франція. Страхування здійснюється на добровільних засадах, сільгоспвиробники купують страховий поліс за його повною вартістю, а держава виконує функцію контролю за діяльністю приватних страхових компаній. Використання цього механізму потребує наявності високого рівня доходів у сільгоспвиробників.

Змішана модель аграрного страхування успішно функціонує в Іспанії, страхування врожаїв здійснюється приватними страховими компаніями на добровільних засадах. Натомість, в країні передбачена значна державна підтримка шляхом заснування сільськогосподарських товариств-взаємодопомоги. Окрім того, усі види страхування функціонують на базі планів, які готуються уповноваженими установами. Нормативно-правова база щодо регулювання аграрного страхування налічує близько 15 нормативних актів – законів, які успішно регулюють аграрно-страхові відносини в державі.

У розвинутих країнах сільськогосподарське страхування є одним із основних способів мінімізації виробничо-господарських ризиків, і одним із можливих варіантів забезпечення виконання зобов'язань, які мають виробники сільськогосподарської продукції.

Агостраховання виступає дієвою системою майнових інтересів сільськогосподарських підприємств, яке дає змогу підтримати соціальну стабільність у суспільстві і становить важливий фінансовий інструмент регулювання економіки держави та забезпечення її національної безпеки. Виходячи із цього, страхуванню у провідних країнах приділяється посиленна увага, про її сучасний стан засвідчує величина активів страхових компаній [11, с. 70].

Щоб відстежити ситуацію на ринку страхування сільськогосподарської продукції, проаналізуємо діяльність страхових компаній за 2015 р. (табл. 3).

Таблиця 3

Показники діяльності страхових компаній із страхування
сільськогосподарських культур за 2015 рік

Страховик	Збитковість (%)	Тариф (%)	Кількість договорів	Застрахована Площа	Страхова сума	Сума премій (грн.)	Сума виплат (грн.)
АСКА	25,4	3,0	185	78291,7	131096155,3	3927038,8	995613,5
Домінанта	1,0	3,5	345	154070,6	1049835530	36992709,7	355405,2
Оранта	15,8	4,4	52	5770,9	13142356,7	580131,5	91939,9
Страхові гарантії	11,0	3,4	321	157395,9	811820774,6	27297955,5	3015565
УАСК	2,3	3,2	365	106193,0	868735793,8	27729086,0	647654,7
Інго Україна	34,7	2,7	265	126620,9	432568473,9	11660732,6	4042312
Брок-бізнес	17,5	3,2	323	102608,4	686063238,8	22198837,5	3875952
ПЗУ Україна	1,2	1,2	236	137999,0	401649031,0	4998284,0	58520,0
ВСЬОГО	13,6	3,1	2192	868950,4	4394911350	135384775,6	13082962,3

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності страхових компаній.

Наведені дані табл. 3 доводять, що сільськогосподарське страхування поступово розвивається на ринку страхових послуг, показники страхових компаній покращилися за рахунок їх активності. Так, наприклад, Українська аграрно-страхова компанія разом з «Проектом розвитку агрострахування в Україні», складеним Міжнародною фінансовою корпорацією світового банку розробили для своїх клієнтів низку програм страхування сільськогосподарських ризиків, а саме: комплексне страхування посівів озимих сільськогосподарських культур на період перезимівлі; комплексне страхування врожаю; страхування сільськогосподарських культур на весь період вирощування; страхування тварин та птиці; страхування транспортних засобів та спецтехніки [5]. Великий обсяг укладених договорів по страховим компаніям «Домінанта» та «УАСК» свідчить про значну кількість залучених страхувальників, а саме, про те, що було застраховано багато посівних площ та сільськогосподарського майна.

Найбільші недоліки функціонування сучасного стану розвитку страхування сільськогосподарської продукції наведені на рис. 1.



Рис. 1. Основні проблеми розвитку агрострахування в Україні

Джерело: вдосконалено автором на основі [13].

Але, незважаючи на позитивну динаміку функціонування страхових компаній, сучасний стан розвитку сільськогосподарського страхування в Україні не в змозі самостійно забезпечити стабільність сільськогосподарським виробництвам, оскільки збитковість по даному виду страхуванню залишається та тягне за собою збитковість компанії в цілому.

Для вирішення проблем сільськогосподарського страхування необхідно:

- розробити механізм захисту інтересів і прав аграріїв у відносинах зі страховими компаніями;
- створити систему інформаційної підтримки сільгоспвиробників;
- розробити механізм розподілу усіх посівів на відповідні страхові групи ризикованості та визначити для кожної групи окремий фіксований тариф;
- використати зарубіжний досвід сільськогосподарського страхування;
- удосконалити нормативно-правове законодавство щодо проведення агрострахування в державі [11, с. 68].

Реалізувавши вищезазначені механізми, збільшиться ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств та результативність агрострахування.

Нині в Україні обговорюються шляхи подальшого удосконалення системи сільськогосподарського страхування, у тому числі й створення різноманітних елементів перебудови цієї системи, які зроблять її більш досконалою та прозорою. А також планується створення механізмів участі сільгоспвиробників у прийнятті рішень щодо субсидованих програм і підходів до розв'язання проблем, пов'язаних з інтересами прав споживачів страхових послуг.

Щоб забезпечити сприятливе середовище для розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції, необхідно обов'язково провести основні стратегії сільськогосподарського страхування, а саме:

- вдосконалити чинне законодавчо-регуляторне поле щодо проведення агрострахування;
- повністю реалізувати основні завдання держави щодо управління ризиками в аграрному секторі;
- створити відповідні програми довіри сільгоспвиробників до страховиків та надати страховикам достатню інформацію щодо страхування ризиків;
- удосконалити асортимент страхових продуктів;
- запровадити формальний механізм навчання фахівців зі страхування виробничо-господарських ризиків, урегулювання збитків.

Спираючись на викладені вище міркування, можна констатувати, що оптимальним варіантом розв'язання проблем розвитку системи сільськогосподарського страхування в державі є взаємодія трьох груп учасників ринку страхування сільськогосподарської продукції – сільгоспвиробників, страховиків та держави.

Реалізація на практиці обґрунтованих шляхів розвитку сільськогосподарського страхування забезпечить надійний страховий захист сільгоспвиробнику і дозволить мінімізувати збиток, викликаний наявністю природних чинників, а також забезпечити стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва.

Висновки з проведеного дослідження. Одним із елементів гарантування стабілізації фінансового стану аграрних підприємств в ринкових умовах є сільськогосподарське страхування, що забезпечує безперервність розвитку сільськогосподарського виробництва, функціонування аграрного ринку та може слугувати джерелом інвестицій у сільське господарство.

Для подальшого та більш інтенсивного розвитку сільськогосподарського страхування потрібно повернути довіру до страхових компаній, розширити спектр страхових послуг, і зробити їх доступними для всіх сільськогосподарських товаровиробників.

Узагальнюючи здійснені дослідження, зауважимо, для того, щоб гарантувати стабілізацію фінансового стану аграрних підприємств у ринкових умовах та забезпечити безперервність розвитку сільськогосподарського виробництва, необхідно використати успішний міжнародний досвід і створити відповідні умови страхування майбутнього врожаю, які були б привабливими для всіх учасників ринку аграрного страхування.

Література

1. Базилевич В.Д. Страхова справа / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, 4-те вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2005. – 352с.
2. Вовчак О.Д. Страхування : навчальний посібник, 2-ге вид. виправл. / Вовчак О.Д. – Львів: «Новий світ – 2000», 2005. – 480с.
3. Гордійчук А.В. Страхування як засіб захисту сільськогосподарських товаровиробників / А.В. Гордійчук // Економіка АПК. – 2004. – № 2. – С. 84-87.
4. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996р. №85-96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Колібаба Р.О. Аграрне страхування: державне регулювання та підтримка / Р.О. Колібаба. – Львів: НВФ «Українські технології», 2009. – 136 с.
6. Навроцький С.А. Формування перспективної моделі страхового захисту сільського господарства України / С.А. Навроцький // Наук. вісник Мукачівського держ. ун-ту. Серія «Економіка». – 2014. – Вип. 1(1). – С. 149-155.
7. Осадець С.С. Страхові послуги : підручник / С.С.Осадець, Т.М. Артюх, О.О. Гаманкова. – К. : КНЕУ, 2007. – 464 с.

8. Остапенко О.Б. Удосконалення вітчизняної системи страхування аграріїв з урахуванням зарубіжного досвіду / О.Б. Остапенко // Економіка: реалії часу: науковий журнал. – 2013. – № 5 (10). – С. 19-30.
9. Полчанов А.В. Агрострахування як складова продовольчої безпеки держави / А.В. Полчанов // Вісник КНТЕУ. – 2013. – № 4. – С. 48-57.
10. Сахно О.А. Агрострахування в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи / О.А. Сахно // АгроСвіт. – 2010. – № 9. – С. 12-16.
11. Свістунов О.Т. Роль страхування в управлінні ризиками сільського господарства в Україні та напрями підвищення його ефективності / О.Т. Свістунов // Економіка України. – 2006. – № 1. – С. 66-71.
12. Смоленюк Р.П. Актуальні питання страхового захисту в сільському господарстві / Р.П. Смоленюк // Регіональні перспективи: наук.-практ. журнал. – 2001. – № 2-3 (15-16). – С. 91-93.
13. Циба Я.В. Підходи до розуміння поняття «ризик» / Я.В. Циба // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2014. – № 2. – С. 40-48.

References

1. Bazylevych, V.D. and Bazylevych, K.S. (2005), *Strakhova sprava* [Insurance business], Znannia, Kyiv, Ukraine, 352 p.
2. Vovchak, O.D. (2005), *Strakhuvannya* [Insurance], "Novyi svit - 2000", Kyiv, Ukraine, 480 p.
3. Hordiichuk, A.V. (2004), "Insurance as a means of protecting agricultural producers", *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 84-87.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "About insurance", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр> (access date April 12, 2017).
5. Kolibaba, R.O. (2009), *Ahrarne strakhuvannya: derzhavne rehuliuвання ta pidtrymka* [Agricultural insurance: government regulation and support], NVF "Ukrainski tekhnologii", Lviv, Ukraine, 136 p.
6. Navrotskyi, S.A. (2014), "Formation of the future model of agricultural insurance of Ukraine", *Nauk. visnyk Mukachivskoho derzh. un-tu. Seriya "Ekonomika"*, iss. 1, pp. 149-155.
7. Osadets, S.S., Artiukh, T.M. and Hamankova, O.O. (2007), *Strakhovi posluhy* [Insurance services], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 464 p.
8. Ostapenko, O.M. (2013), "Improving of the domestic farmers' insurance system on the basis of international experience", *Ekonomika: realii chasu*, no. 5, pp. 19-30.
9. Polchanov, A.V. (2013), "Agro-insurance schemes as a component of food security", *Visnyk KNTEU*, no. 4, pp. 48-57.
10. Sakhno, O.V. (2010), "Ukraine Agri-Insurance: Current State, Problems and Prospects", *Ahrosvit*, no. 9, pp. 12-16.
11. Svistunov, O.P. (2006), "The role of insurance in risk management in the agricultural area of Ukraine and the ways of its efficiency increase", *Ekonomika Ukrainy*, no. 1, pp. 66-71.
12. Smoleniuk, R.P. (2001), "Current issues of insurance protection in agriculture", *Rehionalni perspektyvy*, no. 2-3, pp. 91-93.
13. Tsyba, Ya.V. (2014), "Approaches to understanding the concept of "risk", *Efektivna ekonomika*, no. 2, pp. 40-48.

Рецензент: д.е.н., академік НААН, професор
ННЦ «Інститут аграрної економіки» М.Я. Дем'яненко